

กบฏโต๊ะแพผู้วิเศษ

อนันต์ วัฒนานิก

ในปลายรัชสมัยแผ่นดินสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ เนื่องมาจากการปฏิรูปแบบแผนการปกครองประเทศที่ยังล้าสมัย เพื่อความเหมาะสมกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความมั่นคงของพระราชอาณาจักร ด้วยขณะนั้นมหาอำนาจตะวันตกบางประเทศกำลังคุกคามหมายที่จะเชือดเฉือนเอา

ดินแดนปลายเขตทักษิณประเทศผนวกเข้ากับอาณานิคมของตน แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งพระองค์ผู้สูงศักดิ์ ชุนนางผู้ซื่อสัตย์ ซึ่งเปี่ยมไปด้วยสติปัญญาช่วยกันแก้ไขสถานการณ์ ประคับประคองจนประเทศไทยหลุดรอดพ้นจากการล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจมาได้อย่างหวุดหวิด

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าว ได้เกิดเหตุการณ์แซกซ้อนขึ้นภายในมณฑลปัตตานีหลายครั้งหลายครา อาทิ โต๊ะแพผู้วิเศษแห่งอำเภออำเภอยะหา จังหวัดยะลา ทะยีบุละผู้วิเศษในท้องที่อำเภอยะรัง นายเปาะจิกาผู้นำของสมาคมช่วยเพื่อนอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ได้ก่อความไม่สงบสร้างความปั่นป่วนแก่บ้านเมืองครั้งแล้วครั้งเล่า

ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นเรียก เหตุการณ์เหล่านี้ว่า คีตโตะแท กบฏเปาะ จิกา และกบฏหะยีบุละตามความรู้สึก นึกคิดของผู้คนสมัยนั้น เนื้อแท้ก็คือ การก่อการจลาจล โดยการนำของบุคคล ซึ่งอ้างตนเป็นผู้วิเศษหรือผีบุญ ใช้ เวทมนต์คาถา จิตวิทยาหลอกลวงปวงชน

ยะหา จังหวัดยะลา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๕ ขณะนั้นหมื่นเสนาธิราช (ประดิษฐ์ ศุภอักษร) เป็นนายอำเภอ ประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการอื่น ๆ และนาย ตำรวจประจำสถานี ประมาณ ๒๐ นาย เป็นตัวแทนรัฐบาลช่วยกันบริหารราชการ แผ่นดิน

“เนื่องมาจากการปฏิรูประบบแผนการปกครองประเทศที่ยังล้าสมัย เพื่อ ความเหมาะสมกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความมั่นคงของ พระราชาอาณาจักร ด้วยขณะนั้นมหาอำนาจตะวันตกบางประเทศกำลัง คุกคามหมายที่จะเชือดเฉือนเอาดินแดนปลายเขตทักษิณประเทศผนวก เข้ากับอาณานิคมของตน แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าฯ เชื่อพระวงศ์ผู้สูงศักดิ์ ชุณหางผู้ซื่อสัตย์ ซึ่งเปี่ยมไป ด้วยสติปัญญา ช่วยกันแก้ไขสถานการณ์คับประคองจนประเทศไทย หลุดรอดพ้นจากการล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจมาได้อย่างหวุดหวิด”

ให้หลงเชื่อ รวมตัวกันเข้ามาเป็นสมัคร พรรคพวก ตั้งเป็นกองทัพย่อย ๆ ยก กองกำลังหนุนเนื่องเข้ายึดและเผาผลาญ สถานะที่ราชการ และทำร้ายเจ้าหน้าที่ บ้านเมือง

เหตุการณ์นี้จะนำมากล่าวในตอนนี้เป็น เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องที่อำเภอ

ยะหา เป็นอำเภอชายแดนมีเขต ติดต่อกับรัฐเกดดาห์หรือไทรบุรีของ ประเทศมาเลเซีย รัฐนี้ในอดีตเป็นเส้นทางข้าม ไปมาระหว่างฝั่งทะเลอันดามัน ดันมหาสมุทรอินเดียมายังฝั่งตะวันออก คืออ่าวไทยที่ตั้งของเมืองปัตตานี (โบราณ) นอกจากจะเป็นเส้นทางผ่านของ

สินค้าแล้ว ยังเป็นเส้นทางผ่านของวัฒนธรรมหลากหลาย ที่ผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ในอดีตเดินทางผ่านไปมาเข้าสู่ดินแดนบนคาบสมุทรแห่งนี้อีกด้วย ช้างเป็นพาหนะสำคัญในการขนถ่ายสินค้า เนื่องจากสภาพของท้องที่เป็นป่าเขา มีลำน้ำสั้น ๆ เป็นบางตอน

สมัยนั้น โคนกระบือ ของเมืองยะลา ปัตตานี และหนองจิก เป็นสินค้าที่รัฐเกดหาต้องการมาก รายได้จากภาษีการส่งออกโค กระบือ และแร่ดีบุก จึงนับได้ว่าเงินรายได้สำคัญของอำเภอนี้ ที่ช่องเขาบูเกะดีอบู (ภูชี้เจ้า) เป็นที่ตั้งด่านเก็บภาษีแห่งหนึ่งของเมืองยะลา สมัยการปกครองเจ็ดหัวเมืองของประเทศไทยราชเพ็งจะเลิกไปเมื่อทางรัฐบาลไทยสร้างทางรถไฟติดต่อกับประเทศมาเลเซีย เนื่องจากการเดินทางและขนส่งไปมากับขบวนรถไฟสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยกว่า ดังปรากฏหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างเมืองปัตตานีกับเมืองไทรบุรี ในบทกลอนของชาวบ้านป่าบอน อำเภอโคกโพธิ์ ร้องเล่นกันอยู่บทหนึ่งว่า

“หยับโฮง^๑ กะโห่ง ไม้รั้ว
ผู้เล่นเมือ เมือเล่น โก่
ตัวไปไพร เมือไปตาทัน
หนามเกี่ยว... ^๒ แล่นหอบไม้ทัน”

โต๊ะแทเป็นใคร ผู้คนส่วนใหญ่ มักจะเข้าใจว่า โต๊ะแทเป็นคนมาเลย์ เป็นชาวมุสลิม เพราะชื่อเป็นคำในภาษาถิ่นที่ใช้กันอยู่ในท้องที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แท้จริงคำว่า “โต๊ะแท” เป็นเพียงสมมตินาม ที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นคำยกย่องเชิดชู เรียกคนที่ตนเคารพนับถือ จะเป็นใครก็ได้ ชื่อที่แท้

ของโต๊ะแทคือ “นายนวน” เป็นชาวไทย มาจากภาคอีสาน ถูกทางราชการ “เนรเทศ” ให้มาอยู่ทางบักขี้ใต้ ด้วยเหตุที่นายนวนเป็นนักโทษคดีอุกฉกรรจ์ ถึงกับต้องลักแขนขวาด้วยอักษร “น” ไว้เป็นเครื่องหมาย นักโทษนวนถูกทางราชการส่งตัวมาจำจองไว้ในเรือนจำ จังหวัดสงขลา ต่อมาได้สมคบกับนักโทษหนีออกจากตารางไปหลบซ่อนอาศัยอยู่ในรัฐเกดหาของมาเลเซีย จนสามารถพูดภาษามาเลย์ได้ดี และยังได้ทำพิธีเข้ารีต นับถือศาสนาอิสลามอีกด้วย

ต่อมา นายนวนได้เดินทางเข้ามาสู่หมู่บ้านลูบ๊ะป็นยัง ในท้องที่อำเภอยะหา ณ หมู่บ้านแห่งนี้เอง นายนวนได้พบกับนายสะหนิ มุสลิมผู้มีน้ำใจอารีช่วยเหลือเกื้อหนุนปลูก “บาช่า” (กระท่อม) ให้เป็นที่พักอาศัยในบริเวณผืนแผ่นดินของตน นับแต่นั้นมา นายนวนก็เริ่มสร้างศรัทธาขึ้นในหมู่มชน ด้วยการบำเพ็ญตนเป็นนักบุญมีการปลูกเสกน้ำมันและยารักษาโรคให้แก่ชาวบ้าน และถ่ายทอดเวทมนต์คาถาอยู่ยงคงกะพันให้แก่ผู้สนใจ จนกระทั่งชื่อเสียงของนายนวนขจรขยายไปทั่วทั้งหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง ประชาชนต่างพากันยกย่องนับถือนายนวน เป็นผู้วิเศษ เป็นแพทย์ผู้รักษาไข้ได้สารพัดโรค ผู้คนต่างก็พากันหลั่งไหลมาขอความช่วยเหลือ นายนวนก็ได้เผื่อแผ่เมตตาตอบ จนเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนทั่วทั้งอำเภอ ต่างก็พากันเรียกนายนวนว่า “โต๊ะแท” ในไม่ช้านายสะหนิผู้อุปการะแก่นายนวนก็มองเห็นในความสำคัญของตัวโต๊ะแท จากคุณงามความดีที่โต๊ะแทให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน จึงยินยอมยกน้องสาว

ของตนชื่อ นางสาวรี ให้อยู่กินเป็นภรรยา กับโต๊ะแท

มีพิธีการสมรสที่ยิ่งใหญ่ขึ้นในที่หมู่บ้าน ด้วยความนิยมชมชื่นของบรรดาผู้ศรัทธาในตัวโต๊ะแท และบารมีของนายสะหนิผู้เป็นพี่ชาย จากนั้นฐานะของโต๊ะแทก็เปลี่ยนสภาพจากการเป็นผู้ที่คอยรับการบริจาคจากสาธุศิษย์ มาเป็นผู้นำในทางเศรษฐกิจ มีรายได้จากเรือกสวนไร่นาที่อาศัยแรงงานของเพื่อนบ้านร่วมใจกันตอบแทนในฐานะผู้ทรงคุณพิเศษที่คอยช่วยเหลือพวกตน บ้างก็เชื่อกันว่า โต๊ะแท เป็นโต๊ะเถรทมะ (ผู้ศักดิ์สิทธิ์) มีอำนาจที่จะดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดี และสิ่งที่เลวร้ายให้แก่ใครก็ได้ ดังนั้นถ้อยคำและความคิดเห็นของโต๊ะแท จึงมีสภาพประหนึ่งภาสิตของเทพเจ้า สามารถขึ้นกว่าเป็นไม้ ชี้ไม้ว่าเป็นนก โดยไม่มีใครกล้าปฏิเสธ

ครั้นแล้วโอกาสทองก็มาถึง เมื่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นออกมายังรัดเก็บเงินค่ารัชชูปการ และเงิน ศึกษาวลีจากราชฎาร ซึ่งเงินค่าภาษีส่วนบุคคลสมัยนั้น ที่เรียกเก็บจากผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะแล้วทุกคนจะต้องเสียให้แก่รัฐบาล เป็นค่ารัชชูปการ ปีละ ๓ บาท ค่าบำรุงการศึกษา ๑ บาท รวมคนละ ๔ บาท จนกระทั่งอายุครบ ๖๐ ปี ใครไม่มีเงินชำระค่าภาษีก็ต้องเกณฑ์เอาตัวไปทำงานให้แก่ทางราชการ ตามแต่พนักงานท้องที่เป็นผู้กำหนด เป็นการตอบแทน

โต๊ะแทจึงถือเอาช่วงจังหวะที่ราชฎารกำลังเดือดร้อนด้วยเหตุเกิดทุกข์ภัยและจากการถูกเร่งรัดเงินค่าราชการ^๓ มาเป็นข้อกล่าวหา ตีเตียนการ

^๑ หยับโฮง = น. การเล่นกระดานหก

^๒ แล่น = ริ่งหลบ

^๓ เงินค่าราชการนี้ ณฑลปัตตานี ได้รับสิทธิพิเศษเก็บจากชายฉกรรจ์อายุ ๑๔ ปีขึ้นไปจนถึงอายุ ๖๐ ปี ในอัตราคนละ ๒ บาท ๑

บาท และ ๕๐ สตางค์ ตามดุลยพินิจของเจ้าพนักงาน สำหรับณฑลอื่น ๆ เก็บในอัตราเดียวกันหมดคือคนละ ๓ บาท ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ จึงเรียกเก็บในอัตราเดียวกันคือ ๓ บาท

กระทำของเจ้าพนักงานของรัฐว่าเป็นการขูดรีด กดขี่ ช่มเหิงแก่ราษฎรผู้ยากไร้ปราศจากความเป็นธรรม ทำให้ผู้คนที่ต้องประสบกับความเดือดร้อน เรียกร้องให้ชาวบ้านรวมตัวกันจับอาวุธขึ้นต่อต้านพนักงานฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่เก็บเงินภาษีอากร ราษฎรต่างก็พากันหลงเชื่อตามคำยุยงของโตะแห่ รวมตัวกันยกเป็นขบวนการที่พ่าย่อย ๆ มีอาวุธหอก ดาบ กริช และปืน ออกจากหมู่บ้านลูโปะป็นยังสู่หมู่บ้านนิบง บ้านมานังตามา บ้านซาแซ และบ้านอาเซน ชาวบ้านเหล่านั้นต่างก็พากันสนับสนุน และเข้ามาร่วมสมทบในขบวนการ รวมผู้คนได้ประมาณ ๒๐๐ คน ต่างก็ท่องมนต์คาถาที่โตะแห่ประสาธสอนให้เป็นเสียงเดียว ดังกระหึ่มกึกก้องก้องถนนว่า “เฮ-ยาลาเต-ปุจา-ยาลาเต-เฮ ๗-” ซ้ำ ๆ กัน มุ่งหน้าตรงไปยังที่ว่าการอำเภอยะหา

ฝ่ายข้าราชการอำเภอ และตำรวจประจำสถานี เห็นผู้คนยกขบวนมาเป็นจำนวนมาก พร้อมด้วยอาวุธหอก ดาบ แหลน หลาว และข้าวลื้อที่ว่่านายนวนเป็นผู้คอยคุมกองทัณฑ์ ต่างก็พากันตื่นตระหนกตกใจไม่มีใครคิดต่อสู้ หรือหาทางออกไปเจรจาเกลี้ยกล่อมทำความเข้าใจกับโตะแห่ รีบพากันหลบหนีเอาตัวรอด บ้างก็รีบไปรายงานเหตุการณ์ให้ผู้ว่าราชการเมืองยะลาทราบ

พวกก่อการจลาจลเห็นได้ที่ ก็เอาไฟเผาที่ทำกรอำเภอยะหาจนมอดไหม้ไปทั้งหลัง โตะแห่และผู้ร่วมขบวนการต่างก็เกิดความฮึกเหิมน้ำใจ ทั้งนี้เพราะการวางเพลิงเผาที่ว่ากรอำเภอยะหาประสบความสำเร็จรวดเร็วง่ายดายปราศจากการต่อสู้ขัดขวางจากเจ้าพนักงานแม้แต่ผู้น้อย จึงได้ชักชวนผู้คนในอำเภอยะหาเข้ามาสมทบเพิ่มเติม นำขบวนผู้ก่อการจลาจลเดินทางไปหมายจะทำลายศาลากลางจังหวัดยะลา ขณะนั้น

ตั้งอยู่ที่บ้านท่าสาม ตำบลสะเตง

ครั้นความทราบไปถึงพระยาเดชา-นุชิต สมุหเทศาภิบาล มณฑลปัตตานี จึงออกคำสั่งแต่งตั้งให้อัยการจังหวัดและผู้กำกับตำรวจภูธรจังหวัดยะลา ออกไปทำการสืบสวน แต่เมื่อคณะกรรมการสืบสวนเดินทางออกไปพบกับชาวบ้านบ้านบาโงซิแฉกก็ทราบข่าวว่าโตะแห่ได้นำขบวนจลาจลเข้ามาใกล้ถึงหมู่บ้านบาโงซิแฉกแล้ว ก็เกิดความหวาดกลัว เลิกความตั้งใจที่จะเดินทางไปสืบสวน จึงได้กลับมารายงานให้ทางจังหวัดทราบ

นายขเจน เลชะกุล เขียนเล่าไว้ในประวัติต้นตระกูล “เลชะกุล” ตอนหนึ่งในฐานะที่ท่านเป็นนายหมู่เสือป่า ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ร่วมเดินทางไปในกองปราบปรามครั้งนั้น ความว่า

ภาพเสือป่ามณฑลปัตตานี

บุคคลแรก จากซ้ายไปขวา หลวงสกลการธานี (ซ้ายจ่าย วัฒนานิก) บิดาของผู้เขียน

“พระยาเดชา-นุชิต สมุหเทศาภิบาล มณฑลปัตตานี พร้อมด้วยพระยาอาชญาพิทักษ์ หัวหน้าฝ่ายพิทักษ์สันติราษฎร มีตำรวจหลายโหลและกองเสือป่าซึ่งตั้งขึ้นใหม่ ๆ ในจังหวัดปัตตานีเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีข้าพเจ้าร่วมไปกับกองปราบด้วยผู้หนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๕ เวลาราว ๑๙ นาฬิกา กองเสือป่าและตำรวจใช้ม้าและรถจักรยานเป็นพาหนะ ยกกองออกจากจังหวัดปัตตานี พร้อมด้วยกระสุนปืนและสัมภาระต่าง ๆ บรรทุกครม้า ออกเดินทางในเวลากลางคืน พอจวนสว่างก็ถึง “วัง” พระยายะลา กองปราบได้รับคำสั่งให้มุ่งตรงไปสู่สมรภูมิ ที่บ้านบาโงซิแฉก (โคกข่อย) อันเป็นที่ตั้งกองกำลังของพวกโตะแห่ ซึ่งกำลังประจันหน้ากันอยู่กับกองกำลังตำรวจจังหวัดยะลา”

พระยาเดชาอนุชิต ส่งเจ้าพนักงาน ออกไปติดต่อเจรจาขอให้พวกก่อการ จลาจลยอมจำนนเสียแต่โดยดี แต่ฝ่าย โต้ะแท้ก็หายยอมจำนนไม่ เจ้าพนักงาน จึงใช้ปืนยิงข่มขู่ขวัญ ชั่วแล้วชั่วเล่า ก็หาได้ยับยั้งฝูงชนที่กำลังคลั่งไคล้ใน เวทมนต์คาถาหมอลูดของโต้ะแท้ กลับ เพิ่มความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของ เวทมนต์ของโต้ะแท้ยิ่งขึ้น ว่าสามารถ คุ่มครองตนได้ กระสุนปืนของเจ้าพนักงาน จึงยังไม่ถูกพวกตน ต่างก็พากันโห่ ร้อง วิ่งประดาหน้าหนุ่นเนื่องเข้ามาจะทำร้ายเจ้าพนักงาน

ฝ่ายตำรวจและพลเสือป่าของ มณฑลปัตตานี ก็จึงจำเป็นต้องใช้ปืน พระราม ๖ ยิ่งสะกดกัน กระสุนปืน ถูกพวกก่อการจลาจลล้มตายและบาดเจ็บ หลายคน พวกผู้ก่อการจลาจลเห็นดังนั้นก็เกิดการเรวรนเสียขวัญ พากันแตกตื่น วิ่งหลบหนีแตกซิมเข้าไประอบล้อมของ ชาวบ้าน ในไม่ช้าขบวนกรจลาจลก็ สลายตัวลง ทางฝ่ายเจ้าพนักงานติดตาม จับเอาตัวผู้ก่อการจลาจล ได้เพียงผู้นำ ก่อการจลาจลขึ้นร้อง ๆ ไว้ ๒-๓ คน แต่ หาได้ตัวโต้ะแท้ผู้บงการ ชาวบ้านก็พากัน เลื่องลือต่อ ๆ กันไปว่า โต้ะแท้ใช้เวทมนต์คาถากำบังกายหายตัวหลบหนีไป ได้

ต่อมาทางรัฐเกดดาห์ (ไทรบุรี) ได้มี หนังสือแจ้งมาทางสมุหนเทศาภิบาลมณฑล ปัตตานีว่า โต้ะแท้ได้หลบหนีจากการ ต่อสู้กับเจ้าพนักงาน ในครั้งนั้น เดินทาง เข้าไปแอบแฝงพักพิงอยู่ในบริเวณชาย แดนรัฐเกดดาห์ ซึ่งเคยเป็นถิ่นพำนักซ่อน เร้นตัว เมื่อคราวหลบหนีจากเรือนจำ จังหวัดสงขลา บัดนี้ทางรัฐเกดดาห์ได้จับตัว ไว้ได้แล้ว ขอให้ทางมณฑลปัตตานี ส่งเจ้าหน้าที่ไปรับตัว พระยาเดชาอนุชิต จึงมีคำสั่งให้ หลวงราชภูริภาระกิจ

(ต๋อย สมันตรัฐ) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด สตูล ขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายอำเภอ เบนดง จังหวัดยะลา เดินทางออกไปรับ เอาตัวโต้ะแท้ผู้วิเศษ จากเจ้าพนักงาน ของรัฐเกดดาห์ มาพิจารณาโทษ ฐานเป็น ผู้นำก่อการจลาจล ซึ่งต่อมาศาลได้ตัดสิน ลงโทษจำคุกไว้ตลอดชีวิต

ส่วนตัวอัยการจังหวัด และนาย ตำรวจที่ละทิ้งหน้าที่ ไม่ยอมออกไป ดำเนินการสืบสวนผู้กระทำความผิด ตาม คำสั่งของสมุหนเทศาภิบาลนั้น ทางมณฑล

ปัตตานีได้รายงานพฤติกรรมของบุคคล เหล่านั้นไปยังกระทรวงมหาดไทย เสนา บดีกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งให้มณฑล ปัตตานีส่งตัวข้าราชการผู้ใหญ่ทั้งสอง เข้ามาจำจองไว้ที่กรุงเทพฯ “ด้วยเกรงว่า เมื่อความทราบถึงพระกรรณของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงกริ้ว”*

หลังจากนั้น เสนาบดีกระทรวง มหาดไทยก็ตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการ สอบสวน ตามคำร้องอุทธรณ์ของผู้ต้องหา ในบันทึกของเจ้าคุณพิบูลย์

“วิธีการสันนิษฐานถึงสาเหตุแห่งการจลาจลขึ้นเองว่า ใครเป็นผู้ ก่อ ใครเป็นผู้แก้ และใครเป็นผู้รับผิดชอบในเหตุการณ์ ประการ แรก ก็โยนกลองไปให้กับความโง่เขลาเบาปัญญาของชาวบ้าน... ประการที่สอง คือ ความไม่เอาไหนของเจ้าพนักงานที่ออกไป เร่งรัดภาษี... ประการที่สาม มีคนฉลาดใช้สติปัญญา ใช้โอกาส เข้ามาสร้างเกียรติยศ ชื่อเสียง บนความยากจนของชาวบ้านที่กำลัง เตื่อตร้อน ประการสุดท้าย เราเพิ่งเริ่มการปฏิรูปการปกครอง เรายังขาดนักการปกครองที่ดีฝีมือในการขบคิดแก้ไขปัญหา

* ดูจดหมายเหตุพระยาพิบูลพิทยาพรต มีไปถึงขุนศิลปกรรมพิเศษ

พิทยาพรอด ท่านไม่ได้บอกไว้ว่า... เหตุใดคณะกรรมการพิจารณาสอบสวนกรณีข้าราชการทั้งสองที่ละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ไม่ถูกลงโทษ อีกทั้ง กระทรวงมหาดไทยยังสั่งให้กลับคืนเข้ารับราชการได้ตามเดิม ก็เห็นจะต้องใช้วิธีการสันนิษฐานถึงสาเหตุแห่งการจลาจลขึ้นเองว่า ใครเป็นผู้ก่อ ใครเป็นผู้แค้น และใครเป็นผู้รับผิดชอบในเหตุการณ์

ประการแรก ก็โยนกลองไปให้กับความโง่เขลาเบาปัญญาของชาวบ้านที่หลงเชื่อในเล่ห์อุบายของโตะแห

ประการที่สอง คือความไม่เอาไหนของเจ้าพนักงานที่ออกไปเร่งรัดภาษี (เงินค่ารัชชูปการ, เงินค่าศึกษาพลี) อย่างเอาเป็นเอาตาย เมื่อเอาทรัพย์ไม่ได้

ก็เอาตัวมาทำงานทดแทน อย่างไม่ปราณีปราศัย แทนที่จะผ่อนเวลาชำระภาษีออกไปบ้าง

ประการที่สาม มีคนฉลาดใช้สติปัญญา ใช้โอกาส เข้ามาสร้างเกียรติยศชื่อเสียง บนความยากจนของชาวบ้านที่กำลังเดือดร้อน

ประการสุดท้าย เราเพิ่งเริ่มการปฏิรูปการปกครอง เรายังขาดนักการปกครองที่ดีมีฝีมือ ในการขบคิดแก้ไข ปัญหา และแสลงข้อเท็จจริงให้ชาวบ้านทราบ

ดังนั้นเรื่องซึ่งไม่ควรเกิด มันก็เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการจลาจลในยุคปัจจุบัน เช่น กรณีผู้เฒ่าโรงงานแทนทาลัม และโรงแรมภูเกิดเมอริลิน ที่จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ ๒๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔

จะต่างกันก็ที่กรณีผู้เฒ่าโรงงานแทนทาลัม เจ้าหน้าที่บ้านเมืองภูเกิดรู้ถึงเหตุ แต่ก็ไม่สามารถหาผู้คนออกไปชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านเข้าใจ ปลอ่ยให้อะไรมันจะเกิดก็ให้มันเกิดขึ้นตามครรลองของมัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้กระมัง จึงทำให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย จึงไม่เอาโทษแก่ข้าราชการทั้งสอง ทั้งยังแต่งตั้งให้ฮัยการจังหวัดยะลาไปดำรงตำแหน่งนายอำเภอในจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนตัว นายตำรวจผู้นั้น เห็นที่จะขยายต่ออาชีพรับราชการ จึงขอลาออกจากราชการ ไปประกอบอาชีพส่วนตัว ไม่ขอเข้ารับราชการอีกต่อไป

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

หมายเหตุ เรื่องนี้เรียบเรียงจากจดหมายของพระยาพิบูลย์พิทยาพรอด อดีตกรรมการมณฑลปัตตานีและนครศรีธรรมราช มีไปถึงขุนศิลปกรรมพิเศษ อธิบายเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับเมืองปัตตานีในการจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเขตการศึกษา ๒ จังหวัดยะลา ลงวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๐๔ และหนังสือประวัติต้นตระกูลเลชะกุล ของคุณขจร เลชะกุล คัมภีร์ของท่านทั้งสองชัดเจนยังกั้นอยู่ในการเรียกชื่อโตะแห ท่านเจ้าคุณพิบูลย์ว่า ชื่อ นายนวน แต่นายขจรว่าชื่อ นายมี